

Lietuvos
Nacionalinė
M. Mažvydo
biblioteka

REPUBLIKINĖ BIBLIOTEKA
VILNIUS, Leningo pl.
D. RAUGAS

KERTINĖ PARAŠTĖ

Istorijos studentų klausimai ir istorikų atsakymai

Besiklausant oficialių debatų Lietuvos spaudoje, iš jų savaip – gražiai ir liūdnei – išsiskiria Vilniaus universiteto istorijos studentų balsas. Pernai Eligijus Raila pasakojo, kaip jaunoji karta tolsta nuo savo gimtinės istorijos ir kaip vyresnioji karta, augusi „deformuoto socializmo“ sąlygomis, neretai pateikdavo „visiškai iškreiptą istorinį vaizdą“; ir kaip „gerbiami pedagogai“ reaguodavo į mokinius, kurie užduodavo nestandartinius „slidžius“ klausimus (*Literatūra ir menas*, 1988.IX.17). Šimet istorijos fakulteto antrojo kurso studentė Aušrinė Pečiūraitė klausia, „ką daryti mums – paprastiems studentėliams“, kuriuos supa istorijos „baltos dėmės“ ir iš nutylėjimų suklijuoti vadovėliai. „Taip, visi mes žinom“, priduria ji, „kad buvo buržuazinė Lietuva, vadinta nepriklausoma. Su ja susijusi ir data, paženklinta vasario 16-ąją“ (*Literatūra ir menas*, 1988.I.30).

I Pečiūraitės klausimus tame pačiame *Literatūros ir meno* numeryje atsakė istorijos profesorius Bronius Vaitkevičius. Ar jo išvedžiojimai patenkins ją, visą galvojančią Lietuvos jaunimą? Užtuot pasidžiaugęs studentės intelektualiniu ir moraliniu nerimu, profesorius nepatenkintas. „Laiške“, rašo jis, „jaučiamas tam tikras blaškymasis, amžinai nepatenkintųjų tonas, nihilizmo apraiškos“. Tos neigiamybės profesorius siejasi su kitais jo jaučiamais pavojais: „Prasikiša mėginimai įvilkti faktus į tariamo moksliskumo apvalkalą... Imami piršti ne klasiniai (jie susiaurina istorijos proceso supratimą), o tautiniai istorijos reiškiniai vertinimo kriterijai“.

Kaipgi nesimpatizuoti profesoriui. Tokia pavojinga padėtis! Ir koks tų lietuvių intelektualų jūlumumas – kaip jie drįsta būti nepatenkinti marksizmo-leninizmo monopolio istorijos mokale! Ir reikalauti tikro moksliskumo!

Profesorius Vaitkevičius jaunai studentei nušviečia nesena Lietuvos istorija. Pacitavęs Vasario 16-tosios aktą, jis aiškina, jog tas aktas atspindėjo siekimą kurti „buržuazinę nacionalinį valstybingumą, buržuazinę Lietuvos valstybę“. Visai kitoks buvęs 1918 gruodžio 16 d. manifestas, nes jis paskelbęs „suverenios Lietuvos Tarybų vals-

tybės“ sukūrimą. Kuo ši „demokratizacijos“ laikotarpyje paskelbta interpretacija skiriasi nuo Stalino laikais privalomo istorijos aiškinimo? Atsakymas – niekuo. Operuojama ne faktais ir mokslinė analize, o magiškais formulėmis. 1918 metų vasario 16 d. įkurtos Lietuvos valstybės autentiškas suverenumas nėra suverenumas, nes jis „buržuazinis“; priklausomybė totalitarinei imperijai reiškia tikrą „suverenumą“, nes imperija „tarybinė“!

Kokio atsakymo lietuvių studentai susilaukia į klausimus apie Molotovo-Ribbentropo paktą ir jo slaptus protokolus? „Šie dokumentai Tarybų Sąjungoje nepaskelbti“, rašo profesorius Vaitkevičius, „vadinasi, iki galo neišspręstas jų autentiškumo klausimas“. Ir čia, kaip nuo pačios slaptų protokolų pasirašymo dienos, tebegalioja senas bolševikinis dėsnis: kas neparanku Maskvos valdžiai, tas neautentiška. Nors nepriklausomi pasaulio istorikai jau seniai patvirtino protokolų autentiškumą, sovietinės vyriausybės leidiniuose ir dokumentų rinkiniuose tie protokoliai neegzistuoja. Lenkų ir kitų satelitinų šalių istorikams bei žurnalistams buvo uždrausta jiems gerai žinomus protokolus minėti, nors privačiuose pokalbiuose sovietiniai atstovai ne neigėdavo jų egzistencijos. Praėjusių metų rugpjūčio mėnesį profesorius siejasi su kitais jo jaučiamais pavojais: „Prasikiša mėginimai įvilkti faktus į tariamo moksliskumo apvalkalą... Imami piršti ne klasiniai (jie susiaurina istorijos proceso supratimą), o tautiniai istorijos reiškiniai vertinimo kriterijai“.

Šiame numeryje:

Pavojinga Lietuvos istorija • Broniaus Kviklio „Lietuvos bažnyčių“ paskutinis tomas • PEN Klubas gina Iešmantą • Dariaus Lapinsko nauja opera • Petro Melniko eilėraščiai • Chicagos teatruose • Zitės Sodeikienės ir Ados Sutkuvienės paroda • Nauji leidiniai

Kaišiadorių vyskupija ir pabaigtuvių vainikas

JURGIS GLIAUDA

Bronius Kviklys. KAIŠIADORIŲ VYSKUPIJA. „Lietuvos bažnyčių“ VI tomas. Chicago: Amerikos lietuvių bibliotekos leidykla, 1987. Spausdino Mykolo Morkūno spaustuvė Chicagoje. 608 psl. Kaina – 23 dol. Gaunama „Drauge“.

Prasmingas ir dailus buvo Lietuvoje paprotys darbą laukuose baigus supinti pabaigtuvių vainiką. Tegu vainikas išdidžiai ir simboliškai apreiškia apylinkei: padarėme, nugalėjome! Juk dar antikos sporte vainikas reiškė pergalę.

Derliu sutvarkę turėjo teisę puošti pergalės vainiku. Ir namų pastatę, lietuviams kėlė į dangų žaliąjį stovybos pabaigos skelbėją. Težino visas pasaulis: sienos surestos, stogas uždengtas, visos smulkmenos savo vietose: pergalė!

Šiomis dienomis pabaigtuvių vainiką išdidžiai kelia Amerikos lietuvių bibliotekos leidykla ir gausūs „Lietuvos bažnyčių“ knyginės serijos bendradarbiai, ir šio epochinio kultūrinio darbo įkvėpėjas redaktorius Bronius Kviklys. Finalinis serijos tomas *Kaišiadorių vyskupija* apėjo knygryškį ir pakeliui į prenumeratorių bibliotekas. Pergalė!

Grandiozinis sumanymas išleisti enciklopedinių Lietuvos bažnyčių albumų seriją, mobilizavus bendradarbių pasiaukojimą, erudiciją ir sudėtą leidybai kapitalą, tapo kūnu. Pasiestas stambus kultūrinis laimėjimas. Išveiškos buities sąlygomis, už kelių tūkstančių mylių nuo Lie-

dytomis spalvomis! Ar tokie pratimai verti ir „marksistinio istorijos metodo“ vardo? Šiuo metodu naudodamiesi, daugelis istorikų yra parašę vertingų darbų. Čėku, jugoslavų ir italų marksistai yra paskelbę labai kritiškas sovietinės santvarkos ir Maskvos imperijos studijas. Jaunieji Lietuvos istorikai ir istorijos studentai, be abejo, žino, kad marksizmas tėra vienas iš daugelio istorijos tyrimo metodų. Jie supranta, kad tikras istorijos pažinimas teįmanomas pliuralistinėje visuomenėje, kur galima naudotis įvairiomis perspektyvomis. Ir jiems nereikia aiškinti, kad monolitine ideologija paremtoje santvarkoje ir geriausių norų kupini istorikai tegali skelbti tai, ką jiems leidžia skelbti lietuvių tautos nerinkti valdovai, savanoriškai nepasirinktos ideologijos sargai, kuriems visų pirma rūpi ne lietuvių tautos gyvybiniai reikalai, o imperijos galybė ir tęstinumas. Tokioje santvarkoje esminiai klausimai apie imperijos pagrindus ir tariamo „socializmo“ esmę visada liks aptverti tabu tvora.

Lietuvos istorijos studentai mandagiai prašo „duonos“ – oficialieji istorikai, tie patys anksčiau „slidžių klausimų“ nemėgę „gerbiami pedagogai“, jiems pakiša tą patį, „perestroikos“ kaspinėliais papuoštą, totalitarinį akmenį.

Nemunas prie Birštono Nepriklausomybės metais. (Iš Broniaus Kviklio „Lietuvos bažnyčių“ VI tomo.)

tuvos bažnyčių šventorių sienų, taip gi vaizdžiai, taip išsamiai Lietuvos bažnyčios iškilo šios knyginės serijos puslapiuose.

„Labai apgailestauju, kad siauresnės apimties išėjo pirmas tomas, Telsių vyskupija“, pažymi Bronius Kviklys (p. 601). „Tai atsitiko todėl, kad keli telšiškieji kunigai išėmė iš savo konfratūrų Lietuvoje nemažą bažnyčios fotografijų, buvo sumanę išleisti tiktai jos albumą. Bet jiems teko derintis su mano planais“...

Dramatiškas susidūrimas, kur temos visuotinimas nuveikė lokalinę nostalgiją, galbūt pastūmėjo ir visos Lietuvos bažnyčių serijos pasirodymą. Serijos temos visuotinumas patraukė daug žinovų ir ekspertų pasiaukojančiai talkinti redaktoriui. Nejučiomis atėjo ir stambi finansinė talka. Serijos leidiniai ėmė rodytis vis stambė-

jančiais tomiais. Darbo sukūrysi pagavo daugelį ir įkvėpė entuziazmą. Tarp 1980 ir 1987 metų pasirodė pilna serija: septynios knygos, septyni stambūs foliantai, per 3500 puslapių teksto su tūkstančiais iliustracijų. Pastaraisiais, 1987 metais datuotas tomas skirtas „jauniausiai“ Kaišiadorių vyskupijai.

Nurodęs politines priežastis, dėl kurių gimė ir kilo naujoji Kaišiadorių vyskupija, autorius atrado jos atlietuviškančioje visuomenėje proletuviškos veiklos ir kūrybinio ryžto. Apie tai kalba šios knygos poskyriai: atletu-vėjimas, kongresai, suvažiavimai, religinė ir visuomeninė veikla.

Vyskupija teturėjo, paeilui,

tiktai du vyskupas – Juozapas Kukta ir Teofilij Matulionis. Okupacinio režimo teroras trukdė vyskupinio įpėdinio parinkimą. Veikia slogus nurodymas: ne valdyti, bet administruoti. Daug šaunių vyskupijos dvasininkų sudarė vyskupijos intelekto branduolį. Vyskupijos dvasininkų martirologijos sąrašas rodo, kokiomis sąlygomis augo ir tvirtėjo 1926 metais įsteigto vyskupija.

Finalinis serijos tomas *Kaišiadorių vyskupija* turi 608 puslapius, nes knygoje idėti ankstesniųjų tomų papildymai ir patikslinimai. Taip pat idėti įvairūs vardynai, kurie apima šimtus vardų; stebina šaltinių gausa. Kai kurie šaltiniai yra unikalūs.

Merkinės parapijos bažnyčia. (Iš Broniaus Kviklio „Lietuvos bažnyčių“ VI tomo.)

k.ž.

Kaišiadorių vyskupija ir pabaigtuvių vainikas

(Atkelta iš 1 psl.)

muzikos, giesmių, dailaus žodžio kaskadų. Bažnyčia teikė grožio. Bažnyčia buvo ir tebesanti ta vieta, kur žmogus brendo ir dvasiškai turtėjo.

Lietuvos bažnyčių serija sudaro septyni enciklopediniai foliantai. Tai bažnyčių, koplyčių, šventorių vartų ir varpinių paradų. Šventųjų vietų perspektyva nuo dabar sukoncentruota šioje serijoje tartum mirazho reginys padangėje. Tema didžiulė ir rodinys erdvus. Nenuostabu, kad pastatų fasadai ir interjerų dvasia kelia religinius jausmus, lyg galinga talka lietuviško religinio pagrindžio kariams tėvynėje. Ir serijos pabaigtuvių vainikas įtaigiai ženklina: nuo dabar prasideda išsamesnės ir reališkesnės informacijos laikotarpis. Nuo dabar kiekvienas žino daugiau apie Lietuvos bažnyčių atsiradimą ir jų evoliuciją. To siekia, kaip žinia, kiekviena mokykla ir kiekviena enciklopedija. Tokion mokslinės veiklos rubrikon skirtinga ši Lietuvos bažnyčių serija. Stebime ta šviesų faktą ir jam nusilenkiame.

Lietuvos bažnyčių serija rodėsi periodiškai — kas metai tomas! Bet Vilniaus arkivyskupijai, dėl medžiagos gausos, buvo paskirtas papildomas tomas. Todėl Kaišiadorių vyskupija sudėta septintoje serijos knygoje.

Šis, Kaišiadorių vyskupijos tomas skelbiamas medžiagos išdėstymu beveik nesiskiria nuo ankstesniųjų tomų sistemoms. Neprailegusi vyskupijos istorija su kaupe prisotinta tautinių ir religinių kovų vargais. Ir galbūt ryškiausiai pasireiškė nutautinimo savybas. Nesiliovė lenkinimo, rusinimo ir nudievinimo marai. Priešas keitė priešą, žiauriai niokiodamas lietuvių interesus. Visos politinės ir karinės okupacijų išmonės tebežėdžia lietuvius Kaišiadorių vyskupijos teritorijoje. Ši istorinė tragedija spindėte spindėte knygos puslapiuose. Iškylo ryškieji ganytojai. Autorius nurodo jų kovos strategiją. Jaunoji vyskupija turi savo kankinių. „Bolševikų nužudyti kunigai“, pamini autorius. Ir eina pastraipai: „Nacių nužudyti kunigai“. Ir eina dar viena siaubinga pastraipa: „Kunigai, grįžę iš lagerių“... Keturiolika puslapių paskirta dvasininkų martirologijai. Tai senų krikščionių persekiojimų amžius.

Per tris šimtus puslapių paskirta aprašyti vyskupijos bažnyčias, koplyčias ir religines pagarbos vietas, gausiausiai iliustruojant tekstą. Štai jų paradas alfabeto

Kaišiadorių vyskupijos katedra 1987 metais. (Iš Broniaus Kviklio „Lietuvos bažnyčių“ VI tomo.)

tvarka: Akmuo, Alytus I, Alovė, Aukštadvaris, Babriškės, Bagaslaviškis, Bežonis, Bijutiškės, Birštonas, Butrimonyš, Čiobiškis, Darsuniškis, Daugai, Dubingiai, Dusmenys, Gegužinė, Galvonai, Giedraičiai, Inturkė, Jieznas, Joniškis, Kalviai, Kazokiškės, Kernavė, Kiaukliai, Kietaviškės, Kirdeikiai, Krikštėnėnai, Kirvonys, Kruonis, Kuktiškės, Labanoras, Merkinė, Molėtai, Musninkai, Nedzingis, Nemažūnai, Nemunaitis, Onušis, Palomenė, Papatčiai, Perloja, Pivašiūnai, Punia, Purnė, Ryliškiai, Rudesa, Saldutiškis, Semeliškės, Skudutiškis, Staklišės, Stirnia, Strėvininkai, Suginėčiai, Šešuolėliai, Širvintos, Užugostis, Varėna I, Videnišiai, Viesos, Vievis, Viliūnai, Vytautava, Zibalai, Žasliai, Želva, Žiezmariai, Ziliniai ir Kaišiadorys.

Daug skaitytojų ras čia savo teistiškės atvaizdą ir aprašus. Išvardiname tą ilgą sąkaupą, norint parodyti, kad redaktoriui rūpėjo nepraleisti ir kuklių vietovių, kurių istorija tačiau turi savo skonį ir savo spalvas. Visos vietovės toje pat rubrikoje: primus inter pares.

Jeigu reikėtų iš milžiniškos ma-

tatyti sudegusios bažnyčios ir žmonės pasiuntė delegaciją į Petrapilį, pas patį ciesaorių. Pagaliau jiems leido įžengti į caro rūmus. Per tris kambarius delegatai ėjo keliaklupsti ir prašymą nešė pasakotojo dėdė, pasidėjęs ant galvos. Visi keliaklupsti prisitartino prie caro sosto... (perpasakota, p. 519).

Įdėjus į finalinį Kaišiadorių vyskupijos tomą patikslinimus ir pataisas, serijos duomenų aktualumas priderintas prie 1987 metų lygmenis. Su ta data dabar sinchronizuoti įvairūs sąrašai, rodyklės, bibliografiniai šaltiniai.

Rodinių pagrindą sudarė pastatų apsakymai, nurodant architektūrinės pastatų savybes. Žinovo talka neišvengiama, ir dr. inž. Jurgis Gimbutas, kaip ir ankstyvesniuose tomuose, vaizdžiai pristato architektūrinės pastato problemas. Išsamus architektūrinė terminų sąrašas (p. 558) padeda skaitytojui tiksliau ir giliau suprasti specifinius tekstus.

Serijos leidyklos vedėjas Petras Aleksa, keldamas pabaigtuvių vainiką, leidyklos vardu dėkoja redaktoriui už jo pasiūlymą rūpestį ir visokeriopą pagalbą, leidžiant monumentalų leidinį. Jis dėkoja talkininkams ir rėmėjams, kurie prisidėjo prie leidybos piniginių aukomis (p. 603).

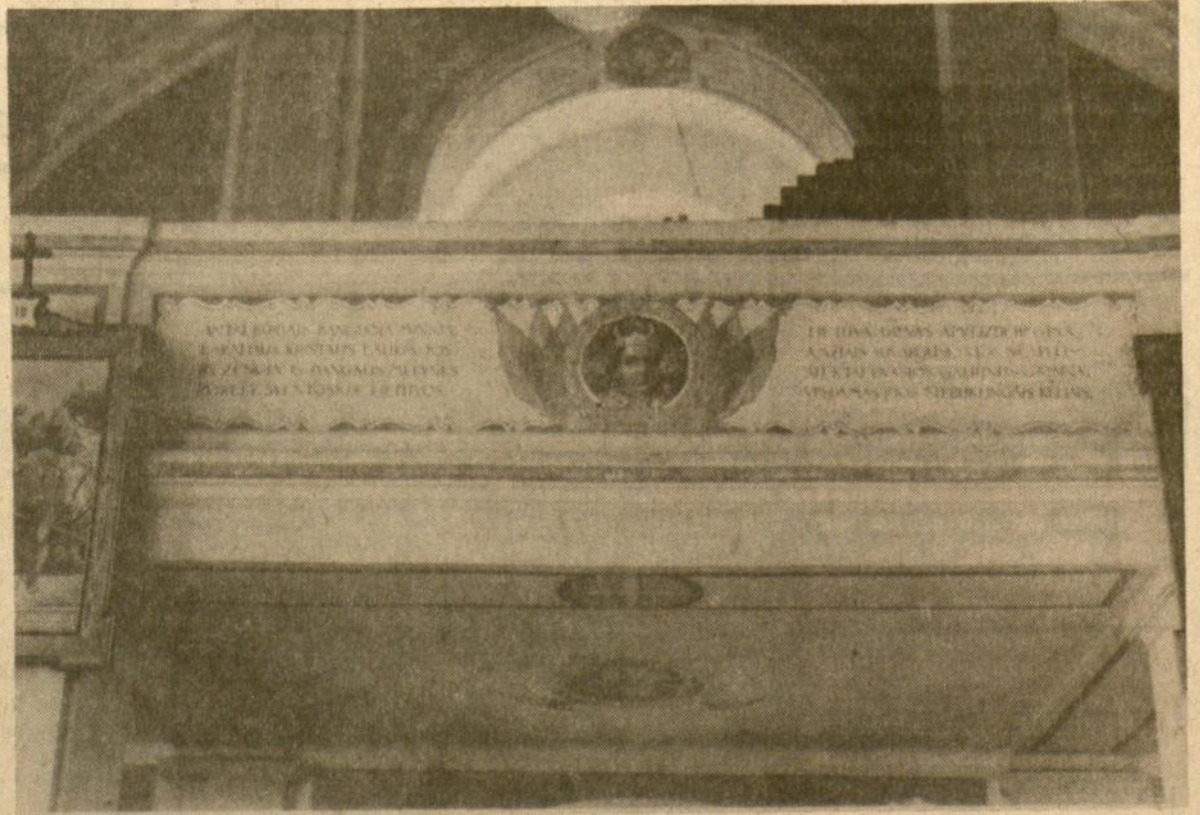
Tarp stambiųjų knygos leidimo rėmėjų pirmą dosnumą vietą užėmė kun. dr. Justinas Vaišvilas, parėmęs serijos leidybos biudžetą šešiais tūkstančiais dolerių. Gausūs rėmėjai, tarp kurių nėra retos tūkstantinės aukos ir kitos došnesnės, nulėmė išleidimo biudžetą: įgalino išleisti knygas prabangiai. Kovojančio ir barbariško ateizmo niokojamas tėvynėje bažnyčias atstato išvija memorialinėse knygoje ir širdyse.

Kaišiadorių vyskupija turi puošnių savo istorijos žiedų ir randų. Tai ryškiai atspindėjo tai vyskupijai skirtas tomas. Vyskupijos teritorija padėta kaip ant vulkano siaurame Lietuvos pakrašty, kaip pirmas fortas eilėje kitų kovoms dėl tautinio identiteto.

Kaišiadorių vyskupijos tomas, kaip ir visą Lietuvos bažnyčių seriją, redagavo Bronius Kviklys, istorikas, muziejininkas iš Dievo malonės. Vyskupijos istorijos dalį parašė kun. dr. Ignas Urbonas. Redagavo Povilas Vaičekauskas. Talkino Danutė Bindokienė. Žemėlapi braižė Vitalius Matulaitis. Vietovardžių ir asmenų vardyną sudarė kun. dr. Anicetas Tamošaitis, SJ. Architektūros klausimais talkino dr. inž. Jurgis Gimbutas. Rinkinio korektoriai buvo Vladas Civinskas ir Vytenis Statkus. Spausdino Mykolas Morkūno spaustuviė Chicagoje. Tiržas — 1200 egzempliorių.

Sudėtos viena šalia kitos serijos knygos sudaro monumentą savyje. Kaip monumentas, serija gyvena dabar ir gyvens už nubėgančio laiko ribų. Tas monumentas alsuoja sugestijomis branginti ir gerbti savo bažnyčias. Tai įrodymas, kad religinis tautos gyvenimas yra stambiausioji tautos kultūros dalis. Todėl serija yra patvarus idėjų arsenalas kovose dėl tikėjimo išpažinimo laisvės. Juk ateina šios knygos ne tikėjimo laisvės metais, bet tragišku laiku, kada tikėjimas persekiojamas, kaip tai buvo Nerono epochoje. Šiame fakte glūdi didelis serijos aktualumas. Tas kultūrinis nuoveikis reikalingas išvija, lygiai jis reikalingas ir tėvynėi.

Paskutinis Lietuvos bažnyčių serijos tomas Kaišiadorių vyskupija išeina triumfo ženkle, nes tai pabaigtuvių vainikas, epochinį darbą baigus.

1930 m. tapyba Perlojos bažnyčioje ant skersinės sijos Vytautui Didžiajam atminti: valdovo portretas, juosiamas lietuviškų trispalvių, eilnoti iršiai: (kairėje) „Antai būriais banguoja minios, Karalius Kristus laukia jos. Jis žengia iš dangaus mėlynės/Prikelti Šventosios „Lietuvos“;

(dešinėje) „Lietuvą Dievas apveizdi ir gina/Amžiais suvargusios jos neapleis,— Ateičiai dvasios galiūnus gamina/Vesdamas juos stebuklingais keliais“. Jono A. Stundžos 1984 m. nuotrauka. (Iš Broniaus Kviklio „Lietuvos bažnyčių“ VI tomo.)

PEN Klubas kreipiasi į Gorbačiovą dėl Iešmanto

Praėjusių metų rugpjūčio 12 dieną poetas ir žurnalistas Gintautas Iešmantas iš savo nutremimo vietos Komijos ATSR pasiuntė laišką Tarptautinio PEN Klubui pirmininkui. Iešmantas pranešė, jog jis netikėtai sužinojo,

kad jo poetinė kūryba, išvengusi „įkalinimo“ suėmimo metu, buvo saugumo darbuotojų konfiskuota darant kratas 1986 metais. Pareiškęs negalys tylėti ir „susi- taikyti su tokiu barbarišku“ Iešmantas paprašė pasaulinės

rašytojų sąjungos pirmininko imtis žygių, kad „būtų išgelbėti ir jam gražinti ne tik tai minėtieji rankraščiai, bet ir visa jo kūryba“.

Ilgą laiką Iešmantui turėjo atrodyti, kad jo balsas pasilikis tik tai šaukiančiojo tyruose. Jo laišku, kaip ir tūkstančiams panašių laiškų, nebuvo leista palikti „glasnost“ šalies ir pasiekti adresatą. Tačiau „geležinę uždangą“ praverti jam padėjo lietuvių savilaidinė spauda. Iešmanto laiškas buvo išspausdintas praėjusių metų Aušros rugsėjo numeryje, kuriam ši pavasarį pagaliau pasisekė prasisverkėti ir užsienį. Laiškas buvo tuoj išverstas į anglų kalbą ir pasiūstas į Londoną.

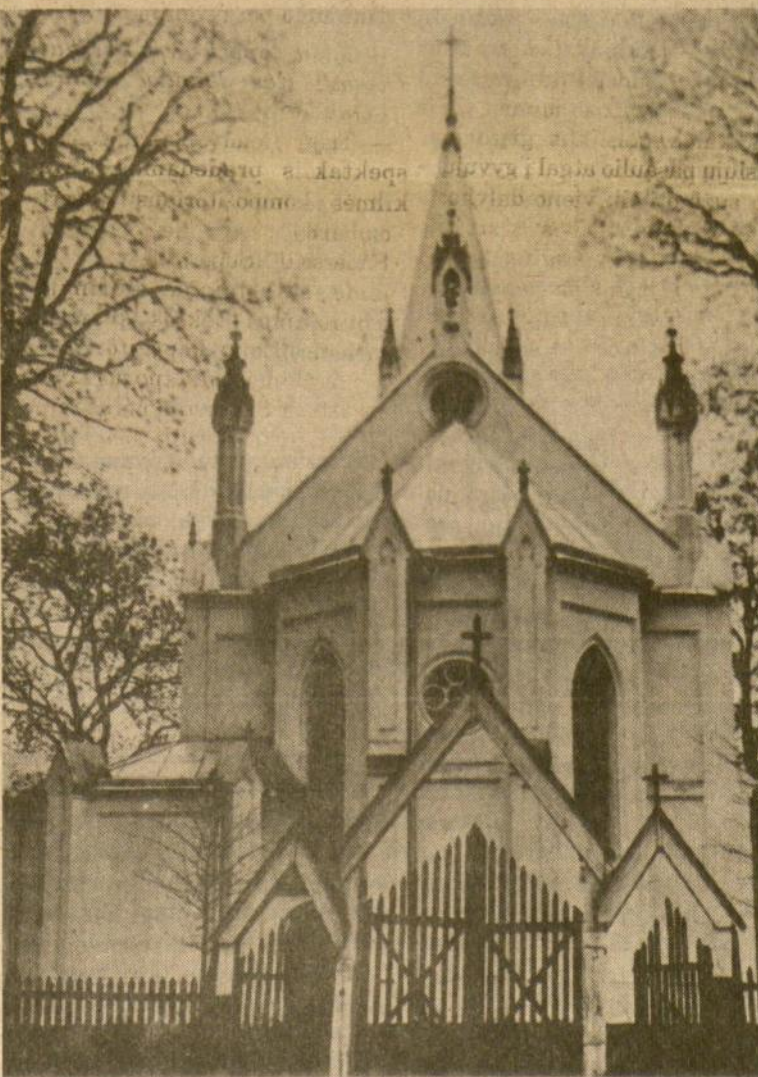
Tarptautinio PEN Klubui pirmininkas, anglų rašytojas Francis King, bematant atsiliepė į Iešmanto prašymą. Kovo 24 dieną jis pasiuntė laišką generaliniam sekretoriui Michailui Gorbačioviui, kuriame jis tarp kitko rašo: „Aš noriu išreikšti PEN Klubui narių visame pasaulyje susirūpinimą dabar nutremime esančio poeto ir žurnalisto Gintauto Iešmanto padėtimi. Mes primygtinai prašom, kad jam būtų sugražinta neseniai konfiskuota jo literatūrinė kūryba. Mes taip pat tikimės, kad Iešmantui nebereikės atbūti likusių baumės laiką, nes jis jau praleido daugelį sunkių metų konclageriuose ir nutremime. Visi mūsų organizacijos nariai entuziastingai sveikintų leidimą jam grįžti į namus. Toksai leidimas sutaptų su naująja kaitos ir atvirumo dvasia jūsų šalyje“.

PEN pirmininko laiškas nemažai sveria — pasaulinė rašytojų organizacija turi 86 centrus 55 šalyse. Juose veikia 10,000 poetų, dramaturgų, redaktorių, esėjistų, prozininkų ir vertėjų.

Savo laiške PEN Klubui pirmininkui Iešmantas rašė: „Aš buvau ir tebesu persekiojamas ne be aukščiausių respublikos valdovų žinios“. Gal todėl Francis Kingo laiško Gorbačioviui nuorašas buvo pasiūstas į Vilių Lionginui Šepėčiui. Kultūriniais klausimais gyvai besidomintis ir apie naująją moralę dažnai pasisakantis Lietuvos komunistų partijos sekretorius iki šiol dar nepaštaravo kultūrininkų ir liaudies apie šią įdomią tarptautinę komunikaciją.

Panašaus turinio laiškus Gorbačioviui ir Šepėčiui pasiuntė Norvegijos ir JAV PEN Klubų pirmininkai, Anton Andresen bei Susan Sontag. Taip pat šiuo metu balandžio 1 dieną JAV PEN centro direktorė Karen Kennerly pa-

(Nukelta į 4 psl.)

Šešuolėlių parapijos bažnyčia 1978 metais. (Iš Broniaus Kviklio „Lietuvos bažnyčių“ VI tomo.)

Per atlaidus prie Pivašiūnų bažnyčios 1981 metais. (Iš Broniaus Kviklio „Lietuvos bažnyčių“ VI tomo.)

Žaslių parapijos bažnyčia 1977 metais.

(Iš Broniaus Kviklio „Lietuvos bažnyčių“ VI tomo.)

Lietuva grumtynėse su dviem žalčiais

Pokalbis su kompozitorium Dariu Lapinsku

— Šių metų Naujosios Operos kompanijos sezonas prasideda gegužės mėnesio viduryje. Koks jam yra Jūsų kūrybinis iššūkis?

— Lietuva grumtynėse su dviem žalčiais.

— Dovanokite už atvirumą, bet tai skamba daugiau kaip romanas, rašytas patriotinės tematikos konkursui, negu operos pavadinimas.

— Tai nėra operos pavadinimas, bet operos tematika, kurios vardas — „Ein Theaterstueck“.

— Tematika lietuviška, pavadinimas vokiškas — kodėl?

— Siurpulingos Pirčiupio tragedijos kontekste gvildenamas Lietuvos likimas, dviem įsibrovėliams bandant suvesti savo sąskaitas mūsų žemėje. Pirčiupio bažnyčioje bedagančių moterų ir vaikų skausmo šauksmas tai teatro spektaklis — ein Theaterstueck naciams ir tai rusei komisarai, kuri Pirčiupio apylinkėje nušovė vokiečių kareivį, tuo išsaudama nacių kerštą prieš kaimo gyventojus.

— Kas paskatino, įkvėpė parašyti šią vienaveiksmę operą?

— Mano tėvo geležies statula „Lietuva“ per metų metus hipnotizuojančiai mane veikė ir galų gale pašamoneje vykęs kūrybinis procesas realizavosi operos forma.

Vaikystės prisiminimų glėbyje matau tėvą, kantriai, primityvių įrankių pagalba bandantį pakeisti grubų geležies gabalą į daug sakantią idėją — Lietuva grumiasi su dviem įsibrovėliais žalčiais, lietuviškas beržas pakirstas, aplinkui kaukolės. Kas laimės šią nelygią kovą ir kada, sunku pasakyti, bet mano tėvo svarbiausias tikslas, kuriant šią skulptūrą okupacijos metais, buvo parodyti visiems, kad Lietuva visas jėgas sukaupus kovoją prieš abu okupantus. Tą pareigos jausmą kalbėti apie Lietuvą ir jos dabartinę dalį paliko jis man ir aš bandau tai daryti savo kūrybos rėmuose. Mes gyvename laisvame pasaulyje, todėl mums yra leista viską pasakyti. Mums nereikia, kaip menininkams okupuotoje Lietuvoje, kalbėti paslapčių pilnais simboliais, kad nebūtų sudeginti pavojingų glasnost saulės spindulių. Mes judame, krutame pasaulinio dėmesio centre — Amerikoje. Kuo mes galėsime pasiteisinti ateinančioms kartoms, kurios prabilis į mus Lietuvos balsu: „Aš buvau pavergta ir jūs mane vadavote savųjų tarpe, man balsas buvo užgnaužtas ir jūs skleidėte žinią apie mano kančią savųjų tarpe, jūs gavote iš manęs tiek daug kūrybinės jėgos ir grožėjotės ja tik savųjų tarpe“.

— Gal galėtumėte trumpai pasakoti operos eigą.

Darius Lapinskas

Nuotrauka Vytauto Mazello

— Lietuviškos raudos fone publika supažindinama su Pirčiupio tragedijos faktais. Verkiančios lietuvės motinos statula dainuoja lopšinė sudegintam vaikui. Staiga pasirodo jaunas vokiečių karininkas. Jis grįžo iš mirusiųjų pasaulio atgal į gyvųjų tarpą sužinoti tik vieno dalyko: „Kodėl ji — motinos statula dabar, bet jauna mergina karometu, nužudė ji. Juk jie viens kitą mylėjo“. „Kadangi tu nušovei mano beginklį broli!“ — sujaukiant atsako mergina. Tolimesniame epizode, arkivyskupui beskaitant ištrauką iš evangelijos apie prekiaujančių išvayrą iš šventyklos, pasigirsta girtaujančių karo metu, tada rusė komisarė apkaltina arkivyskupą, kad Pirčiupis buvęs jo vyskupystės jurisdikcijoje ir už tai jis yra kaltas už bendradarbiavimą su naciams. Operos pabaiga yra konstruota

apie siurprizinį elementą, taip kad nenoriu sugadinti publikai netikėtumo pergyvenimo.

— Jūsų opera yra vienaveiksmė. Kas daugiau sudaro spektaklio programą?

— Trijų vienaveiksmių operų spektaklis pradedamas italų kilmės kompozitoriaus Robert Lombardo opera „The Sorrows of a Supersoul“ (Supersielos vargai). Šiame satyriniame kūrinyje narpliojamos tokios svarbos problemos, kaip Paprasto Žmogelio troškimas būti kuo nors Neaprastu ir Supersoul noras tapti Paprastu Žmogeliu, nes visos moterys jį palieka, sužinojusios, kad jis yra tobulas, be ydų. Jie nutaria pasikeisti rūbais ir laukti atvykstančios Supersoul simpatijos Blueflower. Ar ji atpažins Supersoul naujuose rūbuose? Spektaklis yra užbaigiamas angliu/austrių kilmės kompozitoriaus Eric Stokes opera „We're not Robots, You Know“ (Mes gi nesame robotai). Čia humoristinėje, filosofinėje plotmėje gvildenamas sugyvenimo reikalas tarp robotų, marionėčių ir žmonių ir iš to atsirandančios problemos. Šio kompozitoriaus muzikos stilius yra žaismingas, vietomis primenąs kito austro kompozitoriaus, Johann Strauss, muziką. Kitas spektaklis yra skirtas vieno iš garsiausių ir originaliausių amerikiečių kompozi-

torių Charles Ives muzikai. Aš paėmęs jo gyvenimo svarbesnius ir įdomesnius įvykius sukūriau libretą, panaudodamas jo originalią, kartais disonansinę, kartais lengvo pobūdžio muziką.

— Kur vyks operų spektakliai ir ką galėtumėte pasakyti apie spektakliuose dalyvaujančius menininkus.

— Spektakliai įvyks gegužės mėnesio 14, 15, 21, 22 dienomis istorinėje Roosevelt universiteto Ganz Hall, kurios architektas Louis Sullivan yra garsus visame pasaulyje, kaip modernios architektūros pradininkas. Salė yra labai jauki, puošni ir turi gerą akustiką. Automobilus galima pastatyti pigia kainą prie pat salės esančiame garaže.

— Apie kompozitorių Eric Stokes New York Times kritikas rašė po jo operos „Horspal“ spektaklio: „Ši opera turi daugiau ką pasakyti negu daugumas šių laikų amerikiečių operų ir ji tai padarė su neišpasakytą jėga“. Apie kompozitorių Robert Lombardo Chicago Daily News kritikas komentavo: „Lombardo kalba savita muzikine kalba...“ Graikų kilmės solistė Janice Pantazelos yra dainavusi operose ir koncertuose Italijoje, Šveicarijoje, Jugoslavijoje ir vieno kritiko buvo pavadinta „viena iš Chicagos geriausių sopranų“. Baritonas Edward Raymond dainavo kaip solistas su National Symphony Washington, Buffalo Philharmonic, St. Paul Chamber Orchestra ir vieno kritiko buvo pavadintas „baritonas su imponuojančia jėga ir muzikalumu“.

— Iš lietuvių tarpo spektakliuose dalyvauja mecosopranas Laima Rastenytė, aktorai Laima Šulaitytė-Day ir Viktoras Radvilas, smuikininkas Herkulis Strolia ir pianistas Manigirdas Motekaitis. Taip pat įdomus šių metų radinys tai sopranas Connie Dykstra, kurios seneliai Mikailčiai gimė Lietuvoje, vėliau išemigravę į Kanadą.

— Ką galėtumėte užbaigdamas pasakyti mums, besisielojantiems lietuviškos kūrybos puoselėjimu?

— Lietuviška kūryba Amerikoje yra labai trapi. Pažvelkime čia tik į muzikinę kūrybą. Kiek sukuriama, sakykime, rimtos, originalios, lietuviško įkvėpimo turinčios muzikos? Jei neskaityti, kaip vokiečiai sako, „Gebrauchsmusik“ (proginės, estradinės muzikos), tai mūsų palikimas nėra per didelis. Kiek dar beliko kūrybingų metų tiems, kurie užsiiminėja tokiais dalykais kaip rimta muzikinė kūryba? Mes turime sukaupti paskutines savo jėgas, kad tie metai būtų kupinai pripildyti muzikine kūryba, kurios šaknis yra giliai įsikverbisios ir derlinga Lietuvos žemė, šaknis, kurių joks įsibrovėlis niekuomet nepajėgs išrauti. Nors kiekvienas kūrėjas reikalingas vienuoms, kad galėtų išamoni savo pašamoneje glūdinčias idėjas, suteikti joms konkrečią formą, bet jam taip pat reikalinga publika, su kuria jis galėtų pasidalinti savo idėjomis ir praturtinti ją ir save. Tad iki pasimatymo „Ein Theaterstueck“ spektaklyje.

The New Opera Company spektakliai vyks Ganz Hall, Roosevelt University, 430 South Michigan Avenue, Chicago, Ill. „Ives of Danbury“ statomas šeštadienį, gegužės 14 d., 7:30 v.v., ir sekmadienį, gegužės 22 d., 3 v. p.p. Trijų vienaveiksmių operų (Robert Lombardo, Darius Lapinsko ir Eric Stokes) spektaklis bus sekmadienį, gegužės 15 d., 3 v. p.p. ir šeštadienį, gegužės 21 d., 7:30 v.v. Dėl bilietų ir informacijų galima skambinti 786-9157 arba rašyti: New Opera Company of Chicago, 410 South Michigan Avenue, Suite 928, Chicago, Illinois 60606.

Petras Melnikas

ŠIROKO IR KARIBU VĖJAS

Nuo Karibų jūros iki Erie Atslinkęs kruvinas dažas Kontinentą paskandino Meteorologinėj dervoj

(Graikijoj mirė trys šimtai)

Pusnuogis slinkia vaizduote

Ir bejėgis neišivaizduoji

Pirštinių žiemos

Ir varveklį trimituojančių

Pavasari pašaiptą viltį

kad vėl atslinks

Išdegtakiai vasardrūgniai

laikai

Vakar dienos dienyne užrašai:

Išdegtakė diena

akių mėlynumo

Pro atviras duris

per lygumas su vėju įvirto

pietų kreolai

siūbtelėjo plantacijų deguma

Įkaltis gaisravo vidudienį

glaudės ieškojo plyšių namuose

Kodėl žmonės nestato vaivorykštės

į Ašigali — Alpių pylimo?

O vis dėlto kažkada buvo žiezulingas

Žiemvėjis — ruduo

Dabar kudloti šunys viauksi

Ar tyli savo irštvoje

Laka su vandenžliūgėm apduje

Kipšai atsikraustė iš Karibų

Gaisre sukasi

įkaltis pasaulio globas

IEŠKANT ŠALTINIO

Degumoj praeiviai gatvėse

Sumišę neįpasakoja kelio į Panteoną

Navonos aikštėj kabo

Liepsnojančią rausvas sviedinys

Gyventojai pasislėpę tamsiaiduriuose

Statinuose ir plytų būstuose.

Coronari gatvės tunely

Saulės — šešėlio disonansuose

Stambius akmenis

Mina padai kaip Jeruzalėj

Plonyčių purvu ir prakaitu įkepusius

Pralekia vietinis

Ant lėkštės nešinas sumuštinis

Ir selcerio karafa

Nuryji seilę — skubi nes

Senamiesčio gyvenimas

Tau uždengtas čerpėm

Užrakintais portalais

Dulkėm apneštom užkaltom

Kelių bažnyčių durų rankenom

Ar nepaklydai?

Aikštelėje štai fontanas

Ir ieškomo antikino giganto

Portike atsisėdęs leisgyvis keliautojas

Viduje susidomi Skyle lubose

Tobulo apvalumo

Antikoj karščiuose pro Ją

Turbūt bergždžiai laukdavo

Vėsos ir lietaus šaltinio?

Ištroškę laukia jo dabar

Ir nosinėm besišluostantys čigonai —

Keliautojai

TAVO KOPLYČIOJ

Taip skaudžiai

Verkia moteris

Prie „tavo“ altoriaus

Nori ją paguosti nuraminti tu

Atėjęs atsikvepti

Nuo išdegtakės aikštės

Atsiminei džiaugeis

smugrėžes ir iėjęs

Į Švento Petro koplyčią

kur vedei

ir ar buvai laimingas?

Moterie — mastai —

Nelaimėje klūpi

Ir prašai malonės iš skulptūros

tarp sunkių piliastų

saldainių Bernini kolonų

po šokoladinėm lubom

Ji rštasi nelietė jų Visagalis

Po Sūnus nestatė rūmų

Žmones guosdavo

nuo netašytų uolų Kalno

iš apulintų žvejų valčių

Kai staiga mažytė skarelė

Artinasi prie nelaimingosios

Ir švelniai ramina ją

Nėra nelaimės pasauly —

tik paguodos trokštantis

nelaimingieji — mastai

Chicagos Tarptautiniam teatro festivaliui prasidėjus

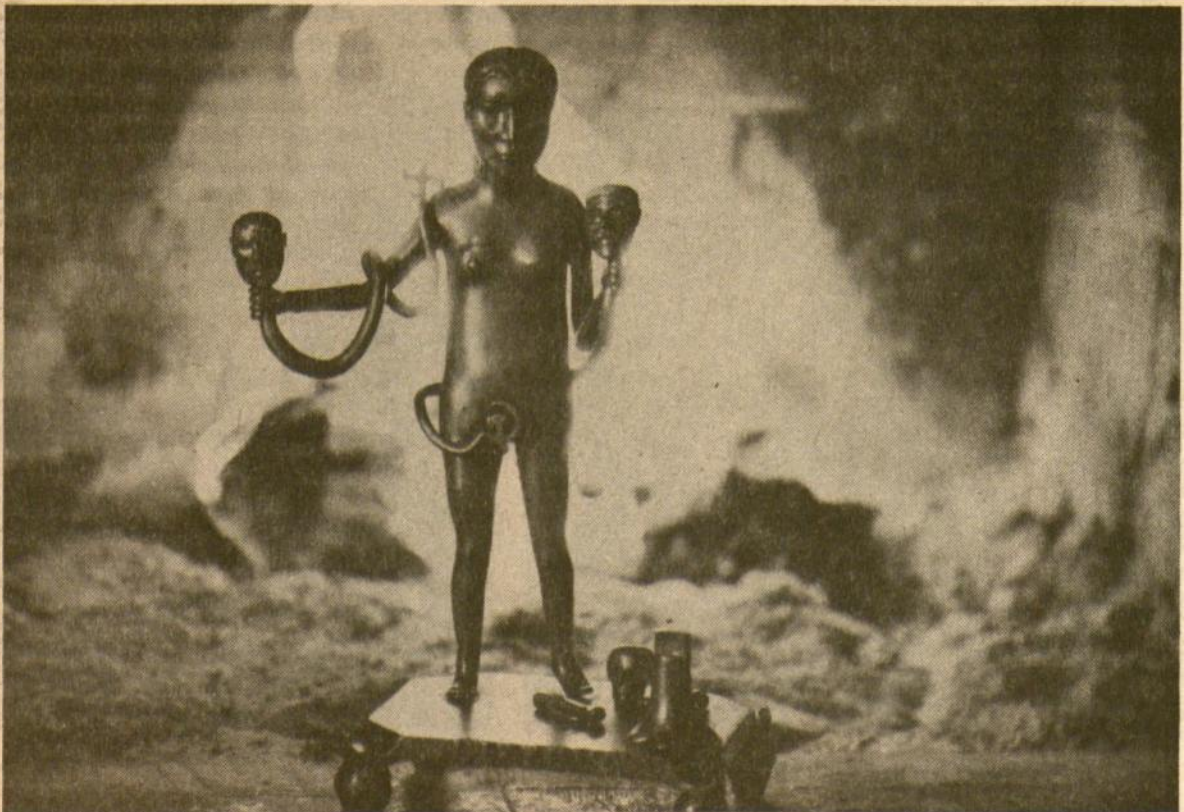
Balandžio 23 dieną Navy Pier buvo atidarytas šiemetinis Chicagos Tarptautinis teatro festivalis. Tą vakarą Comedians trupė iš Ispanijos pravedė kartu su publika psichedelinių fejerverkų lauko spektaklį, pavadintą „Velniai“, po kurio atsilankiusieji į festivalio atidarymą turėjo progą vaišintis ir šokti Navy Pier auditorijoje. Festivalyje, kuris vyks visą gegužės mėnesį, įvairiuose Chicagos teatruose vaidins šios trupės: English Shakespeare Company, kuri statys visą Sekspyro istorinių dramų ciklą, vadinamą „Rožių karais“, Ispanijos Comedians, Airijos Gate Theatre Dublin, Pietų Afrikos Junction Avenue Theatre, Prancūzijos Compagnie Patrice Bigel/La Rumeur, Belgijos Pat Van Hemelryck, Kanados Carbone 14 ir Lietuvos Valstybinis jaunimo teatras, kuris statys „Dėdė Vanią“ — Čechovo klasikine pjese apie šeimininę ir visuomeninę suirutę ir V. Korostilovo „Pirosmani, Pirosmani“, pagrįsta gruzinų liaudies menininko Niko Pirosmasaviči gyvenimu — tai bus šio veikalo premjera Amerikoje. Iš viso čia yra pirmosios Lietuvos Valstybinio jaunimo teatro gastrolės pasaulyje už sovietinio bloko kraštų ribų. (Plačiau apie šiuos Lietuvos Valstybinio jaunimo teatro atvežamus pastatymus buvo rašyta Draugo priedė 1987.X.10, 1988.I.23 ir 1988.II.20 numeriuose.) Abu vaidinimus režisuoja Eimuntas Nekrošius. Jie bus vaidinami lietuviškai, greta parūpinant ir anglišką vertimą. Festivalyje dalyvaus ir keturių Chicagos

Scena iš Lietuvos Valstybinio jaunimo teatro „Dėdė Vanią“ pastatymo.

teatrų trupės (skaitytojams pažįstamos iš Juoz. Pr. „Chicagos teatruose“ skyriaus šiuose puslapiuose): Goodman Theatre, Court Theatre, The Chicago Theatre Company ir The Body Politic Theatre. Lietuvos Valstybinio jaunimo teatro spektakliai „Dėdė Vanią“ ir „Pirosmani, Pirosmani“ Chicagoje vyks ketvirtąją gegužės savaitę — nuo gegužės 24 iki 29 dienos. Kaip praneša Tarptautinio teatro festivalio vadovybė, bilietai į šiuos spektaklius beveik išparduoti, iš dalies dėka lietuviškos visuomenės parodyto didelio jaus susidomėjimo. Todėl buvo pratęstas Lietuvos Valstybinio jaunimo teatro pasirodymas per festivalį, pridodant dar

keturis „Pirosmani, Pirosmani“ spektaklius, kurie vyks: gegužės 31 d., antradienį, 7:30 v.v. birželio 1 d., trečiadienį, 3 v. p.p. ir 7:30 v.v., ir birželio 2 d., ketvirtadienį, 7:30 v.v. Bilietai į Lietuvos Valstybinio jaunimo teatro spektaklius užsisakomi tel. 644-FEST. Visi Lietuvos Valstybinio jaunimo teatro spektakliai, numatyti festivalio programoje, vyks Royal-George Theatre, 1641 North Halsted Street, Chicagoje. Sekmadienį, gegužės 29 dieną, po savo popietinio „Pirosmani, Pirosmani“ spektaklio, vakare Lietuvos Valstybinio jaunimo teatro trupė žada pasirodyti su atskira programa lietuviškoje scenoje — Chicagos Jaunimo centre.

Skulptūra, būvusi akstinu kompozitoriaus Dariuso Lapinsko naujam kūriniui „Ein Theaterstueck“ ir sudaranti dalį šios operos scenovaizdžio. Nuotrauka Laimos Rastenytės

Kūrybos syvai iš tų pačių šaltinių

ALGIMANTAS KEZYS

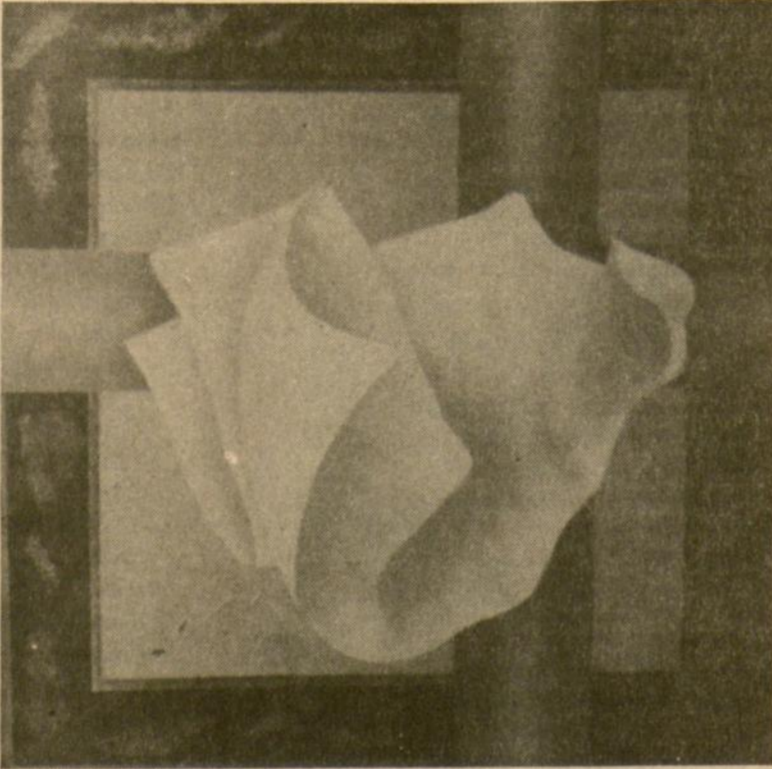
Žodis, tartas atidarant dailininkų Zitos Sodeikienės ir Ados Sutkuvienės jungtinę parodą balandžio 22 dieną Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, Chicagoje.

„Gimiau vandeny, tarp trijų upių: Nemuno, Imsrės ir Mituvos“, taip tarė Zita, pradėdama kalbėti apie savo kūrybą. Per gyvenimą ji plaukė, kur vandenys ją nešė. Šie nunešė ją toli, toli nuo tų trijų upių, kurių vandenyse ji buvo užgimusi.

Dabartinė savo kūryboje Zita piešia erdvę, kurioje plaukioja palaidi, niekam nepriklausantys objektai. Jie skrieja, nardo be inkaro, be vairo; rodo, tik sau plazdena egzotiškos erdvės kompozicijose. Siurrealizmas? Simbolizmas? Ir dar koks! Visai nekasdieniškas ir nepažodiškas, o išsakantis tikrovę, kuri neria tiesiai į tuos vandenius, kuriuose ji buvo gimusi.

Anot pačios dailininkės, praėjus beveik pusšimčiui metų nuo jos atsiskyrimo nuo gimtųjų vandenų, iki šiai dienai ji jaučia jų ilgėsį, giliai išgyvendama jų netekimą. Tuometinio atspėjimo nuo gimtinės žala ji nešioja širdy iki dabar. Dailininkė sako, kad tiek gyvenime, tiek kūryboje ji jaučiasi esanti svetur, lyg būtų pakelės viešbučiuose, ne namuose. Tai gyvenimas, lyg pakibus ore, neturint po kojomis žemės, nė šaknų.

Turint prieš akis tokią dailininkės emocinę būklę, lengviau galima suprasti šiuos jos paveikslų pobūdį. Kažkieno pavadinti „makabriški“ tendencijų vaizdai rodo niekam nepriklausančius objektus erdvėje, jų beprasmiškus maršrutus per ora, kryptant tai į vieną, tai į kitą šoną, lyg būtų pasmerkti amžinai klajoti ir niekad nenutuopti. Tačiau jie rodo pirštų į tikrovę, ne tik biologinę, bet ir emocinę, giliai įsišaknijusią į dailininkės samone. Zitos akriliniai paveikslai — tai vaizdai jos psichologinio ryšio, arba to ryšio trūkumo, su savo vaikyste ir su jos metu patirtais traumatiškais išgyvenimais, ar vis stipriai purtančiais ją p. šią ir jos kūrybą. Šiose abstrakčiose, siurrealistinėse kompozicijose galima įmatyti pačios autorės autportretą, ypač jos dvasinę būseną, kai ji linguoja ir krypuoja per gyvenimo upės braužą.

Zita Sodeikienė

„Po rugiapjūtės“
Akrilis, 24" x 24"

Kaip Ados pluoštinė kūryba derinasi prie Zitos? Iš paviršiaus žiūrint — ne daug kuo. Skirtinga technika, nepanaši tematika. Bet, išsišnekėjus su dailininke, paaiškėja, kad Ados darbai čia yra syvai iš tų pačių šaltinių, kaip ir Zitos — iš vaikystės prisiminimų. Adai tie prisiminimai yra irgi stiprūs, prilygsta religiniam — mistiniam išgyvenimui. Tai ta mistika, patirta vaikystės pievose, krūmuose, miškuose. Adai ji tada teikė beveik panteistinį sąlytį su jos vaikystės pasaulį supusia gamta.

Iš tokių vaikystės metu patirtų išgyvenimų išaugo šioje parodoje pastatytas apkerpes medis, apkabintas šakom lyg rantom, ir viokliai lyg voro tinklai. Anksčiau Ados darbus buvo priskyrimas mitams, dabar ji suteikė jiems sielą ir gyvybę, greičiausiai savo pačios.

Iš šios palaimingos mistikos išrovė dar mažą artėjanti karo pabaia. Ados atsiskyrimo nuo gimtinės traumą padidino trauki-mosi iš karo pavojų aplinkybės. Visa šeima bėgo per pafrontės pavojus arklų traukiamu

vežimu. Nuolatinė baimė žūti tiesė jos vaikiškas rankas į tuos arkliukus, kaip į vienintelę išsigelbėjimo viltį. Šie gilūs vaiko išpūdziai neišdilo iki dabar. Išnešiojusi dėkingumo jausmus slaptoje dvasios kertelėje daugiau kaip 40 metų, per tą laiką išauginusi šeimą ir išleidusi ją į pasaulį, pagaliau dailininkė atrado galimybes išsakyti savo jausmus kūryboje. Paveikslas „S.O.S.“ pluoštinės skulptūros pavidale rodo arkliukų galvas, o virš jų išsigelbėjusių portretus. Gyva vaikystės vaizduote paremtas darbas, jautrios samonės ilgai išnešiotas, ir dabar parodytas dar žėruojantis ir tikras.

Panašių jausmų paveiktas, tik išėjęs į jau subrendusio asmens sferą, yra kitas pluoštinės technikos kūrinys — „Taikos konferencija“. „Kurkime pasaulį be karo“, jis sako. Deja, dailininkės žvilgsnis į taiką bei ramybę yra pesimistiškas. Sunkiai kontroliuojama žmogaus iracionalioji pusė, emocijų pasaulis, tarytum nuolat verdanti nesutarimų upė, neduoda ramybės. Nors ir susėdę prie pasitarimų stalo, tie veidai, iš išorės disciplinuoti, nesugeba paslėpti savo abejonių, sarkazmo, užsispyrimo. Šiame darbe atmosfera sunki, slegianti, viskas skęsta niūrių spalvų jūroje. Taika, kuri dar egzistuoja, yra be galo trapi, nes po civilizacijos plonu audeklu teka aistrų ir nesant-taikos upė.

Savo ir Jūsų visų vardu sveikinu Adą Sutkuvienę ir Zitą Sodeikienę šios jungtinės jų abiejų parodos proga.

Ada Sutkuvienė

„S.O.S.“, 1988
Pluoštinė skulptūra, 82" x 61"

Chicago teatruose

Gyvenimas Trinidade

Prie Chicago universiteto veikiančio Court teatro (5535 South Ellis Avenue) iki gegužės 22 dienos stato Mustapha Matura dramą „Playboy of the West Indies“. Pavadinimas daugiau dėl reklamos, nes tame „playboy“ ne daug apraiškų tos kategorijos žmonių. Tai daugiau pavaidinimas Trinidad salos gyventojų kasdienybės, su jų žaismingumu, bet ir su lengvabūdiškumu. Vaizduojamas jaunas žmogus, atvykstantis į žvejų kaimelį Trinidad saloje. Norėdamas padaryti įspūdį, giriasi užmušęs savo tėvą, bet jis priimamas gana palankiai. Dėl jo jau ima varžytis vietos moterys, net ir viena kito sužadėtinė. Pinaši romantika, vyksta nerūpestingas gyvenimas kaimo smuklėje. Atsiranda ir tariamai nužudytas to atvykėlio tėvas. Tarp jo ir sūnaus vėl iškyla ginčas. Sūnus jį atakuoja; yra pavojus, kad nužudys. Dabar gyven-tojai tą atvykėlį sūnų ruošiasi pakarti, bet atsigauna tėvas. Sūnus išgelbimas, o anoji sužadėtinė kartoją, kad ji mylinti.

Drama tokia be gilesnės minties, tik talentingas Trinidad kasdienybės pavaizdavimas, bet atliekamas labai gyvai ir aktorių vaidyba nuostabiai puiki. Dramos autorius Mustapha Matura pats gimęs Trinidade, už sėkmingą kūrybą laimėjęs „Evening Standard“ premiją. Jo tas premijuotas veikalas buvo

perkeltas į Karališką Londono teatrą. Jo dramoms vaidinamos Oxforde, Washington, New York, o taip pat televizijoje.

Beveik visi aktoriai juodi, didelių sugebėjimų ir gausaus patyrimo. Daugelis jų dalyvavę filmuose, pvz., John Cothran, Jr., Don Franklin, Stefan Kalipha, Ernest Perry, J. Ivory Ocean profesoriauja dramose srityje Columbia kolegijoje, Chere ne Snow baigusi Illinois universitetą, kaip ir Celeste Williams. Stefan Kalipha atvykęs iš Londono. AT & T fondui parėmus, režisierius Nicolas Kent iškvietas iš Londono, kur jis režisuoja ir BBC televizijos pastatymus. Scenos meno atžvilgiu šis pastatymas aukšto lygio. Scenovaizdis tikrai išradingas. Kiek kluduo Trinidad anglų kalba, kur yra britiškų ir vietinių priemaišų tarime ir žodyuose.

Juoz. Pr.

NAUJI LEIDINIAI

• WORLD LITERATURE TODAY vol. 62 no. 1 (Winter 1988). A Literary Quarterly of The University of Oklahoma. Redaguoja Ivar Ivask, 110 Monnet Hall, University of Oklahoma, Norman, Oklahoma 73019. Asmeniškąjį metinį prenumerata 23 dol. dvimetinė — 40 dol; bibliotekoms ir šiaip įstaigoms metinė — 35 dol., dvimetinė — 56 dol.; atskiro numerio kaina — 7 dol.

Kiekvienam, kas nori ką nors sužinoti apie šiuos pasaulio literatūrą ir apie ją kuriančius žmones,

Dvi teorinio galvojimo dailininkės

VYTAUTAS BAGDANAČIUS

Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje nuo balandžio 22 iki gegužės 14 dienos vyksta dviejų, labai teorinio nusiteikimo, dailininkų kūrinių paroda — Zitos Sodeikienės ir Ados Sutkuvienės. Jų teoriškumas yra nepaprastai ryškus. Lengva sutikti dailininkų, kurie yra išlaikę savo vaizdinę galvosenos pirmenybę ir tik per ją paskelbia savo idėjas. Bet retybė yra rasti dailininkų, kurie nepaiso savo vaizdavimo filosofijos ir net eina tiesiog prieš ją. Tai mažiau galiąja Sutkuvienė, nes ji pasilieka vaizdinės pirmenybės ribose, tik vartoja

neįprastas vaizdavimo priemones, būtent įvairius siūlus savo idėjoms išreikšti. Bet priešingai, Sodeikienė, atrodo, neįaučia kito uždavinio, kaip dailininkiškas temas išvilkti iš vaizdinės srities ir pavaizduoti abstraktiniais įvaizdžiais.

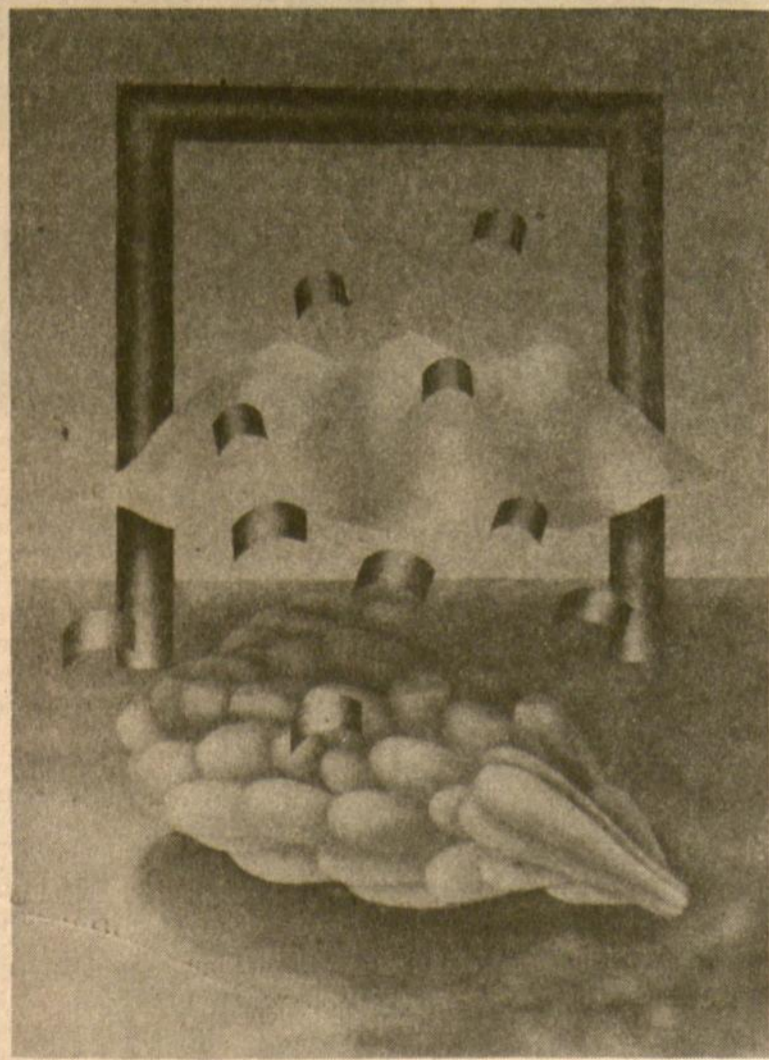
Nors šios abi dailininkės yra daugiau mastytojos, tačiau skirtumas tarp jų yra didelis. Jeigu viena tikrovę išskaido į elementus, tai kita, priešingai, iš tokių elementų, kaip siūlai, kuria labai iškalbingus pasakymus. Ji nevensia išgauti tokius gyvus vaizdus, su individualiais bruožais, kaip „Taikos konferencija“. Joje visa virtinė galvų mašto, kalba arba tyli. Kitas Sutkuvienės kūrinys, pavadintas „S.O.S.“, karo baimę vaizduoja taip pat būrio iš siūlų padarytų veidų bruožais.

Visiškai priešingas yra Sodeikienės kelias. Ji iš visai konkrečios temos padaro kažką neaptariamai abstraktaus. Taip jos „Iškeliavimas“ vaizduoja labai realistiškai nupieštą vyro liemenį, kuriam, vietoj galvos, visą pusę drobės užima į jį skrajojančių popierinių lapų krūva. Jeigu Sodeikienė būtų studijavusi filosofijos istoriją, būtų galima įtarti, kad ji čia nori pavaizduoti kantišką ar platoniską žmogaus pažinimo mokslo sampratą, kuria einant, žmogaus mintys yra ne iš jo paties, bet jam yra atėjusios iš dvasinio pasaulio, kaip išbaigtos idėjos ar doriniai imperatyvai.

Bet kadangi dailininkė greičiausiai nėra studijavusi filosofijos istorijos, tai kyla klausimas, ką ji iš tikrųjų tokiais į žmogų skrajojančiais lakštais nori pasakyti. Galbūt ji taip nori suprasti šiuo laikų žmogų, kad jis iš savęs yra tuščias. Atrodo, kad jos kūrinys „Jie atėjo iš nežinios“ ir nori tai pasakyti. Gali kilti klausimas, ar jai šitoks žmogus yra priimtinas, ar ji jį savo kūrī-

niais kritikuoja ir nori jį pakeisti labiau organiškum žmogumi. Kaip bebūtų atsakoma į šį klausimą, reikia pasakyti, kad individualaus žmogaus Sodeikienės drobėse nėra.

Kiekvienu atveju, Sodeikienė rungiasi ne už ką mažesnio, kaip žmogaus, kuris yra fiziologinė ir teorinė būtybė, sampratą. Sutkuvienė tačiau eina į žmogaus sampratą priešingu keliu. Ji savo labai medžiaginėmis priemonėmis, — kas gali būti menkesnė priemonė žmogui pavaizduoti, kaip siūlas — išgauna labai aktualias ir giliai žmogiškas temas, kaip karo baimė, ar taikos konferencija. Salia to, ji taip yra pamėgusi savo siūlus, kaip vaizdavimo priemonę, kad numezga vūalį lietaus deivei ir mistiniame medyje mato vėliu veidus. Kas bebūtų, Sutkuvienės žmogus negauna nieko iš kur kitur, kaip tik iš jos siūlų, ir pasidaro tikru žmogumi. O Sodeikienės žmoguje tarp jo teorinių galių ir jos fizinio žmogaus nėra jokio organiškumo sąryšio. Tai yra greičiau žmogaus problema, negu pats žmogus.

Zita Sodeikienė

„Anksti rytą“
Akrilis, 36" x 48"

„Once upon a time there was a lady called Liberty“

Zita Sodeikienė

„The winds came and all the stars and stripes fell off“

„Once upon a time there was a man called Uncle Sam“

„American Trilogy“ (Plunksna, rašalas, spalvoti pieštukai)

PEN Klubas dėl Iešmanto

(Atkelta iš 2 psl.)

siuntė Gorbačioviui ir Šepečui šią telegramą: „2100 amerikiečių rašytojų vardu raginame jus bematant paleisti lietuvių rašytoją Gintautą Iešmantą iš nutrėmimo ir sugražinti jam visus jo rankraščius“.

1986 metų pavasarį tuometinis JAV PEN Klubas pirmininkas Norman Mailer pasiuntė laišką dar konclageryje tebesančiam Gintautui Iešmantui, pa-informuodamas jį apie jo išrinkimą to klubo garbės nariu. Ir tas laiškas nepasiekė Iešmanto, bet apie amerikiečių rašytojų akciją jis sužinojo iš kitų šaltinių. Iešmantas buvo vienas iš vienuolikos taip pagerbtų visame pasaulyje kalinamų rašytojų. Tada JAV PEN centras ragino savo narius rašyti laiškus TSRS generaliniam prokurorui ir Iešmanto konclagerio komendantui — paminėti Iešmanto sveikatą ir prašyti, kad jis būtų paleistas. „Aš noriu tikėti, kad Jūs, kaip ir visi kiti geros valios žmonės, atsiliepsite į šį pagalbos šauksmą“, savo laiške PEN pirmininkui rašė Gintautas Iešmantas. Pasaulio rašytojų organizacija jo neapvyllė.

kž.

čia minimas anglų kalba žurnalas yra nepaaimomas šaltinis.

Štai ir šis numeris pradėdamas Ana Cara-Walker spalvinga užuomina apie vieną žymiausių šio amžiaus ispaniškai rašiusių rašytojų argentinietį Jorge Luis Borges (1899-1986). Ne kartą jis buvo nominuotas Nobelio premijai, bet vis, atsitiktinai susiklosčius politiniam ir kultūriniam sprendimų kontekstui kitaip, premija atitekdavo kone iš nežinomybės ištrauktiems, o ne šiam kolasališkam argentiniečiui.

Aplamai šio numerio turinyje apstu ir daugiau jau seniai įsimintų ir galbūt visai naujų vardų. Štai bent kelios temos ir jų autoriai: Neustadt Prize Acceptance Speech — Max Frisch; Odysseus Elytis in the 1980's — Andonius Decavalles; Czesław Miłosz's Issa Valley — Judith A. Dompkowski; György Petri: the new Poetics of Tension in the Hungarian Context — Kenneth McRobbie; Postmodernist Yugoslav Poetry in Macedonia — Michael Szporer; The Poetry of Michel Deguy — Gabriella Bedetti; Walid Khlasi's Drama — Admer Gouryh; Chinese Dramatist Tian Han — Randy Barbara Kaplan; The Metaphysics of Murilo Rubião — Robert E. DiAntonio; The Poetry of William Heinesen — W. Glyn Jones ir kt.

Poezijos, išverstos į anglų kalbą, duodama šių autorių: Jorge Luis Borges, György Petri ir Sande Stojčevski.

Naujų knygų puslapiuose taipgi recenzuojamas literatūrologo Algio Samulionio parašytas ir Vilniuje išleistas monografinio pobūdžio veikalas *Balys Sruoga*. Leidinį recenzuoja Rimvydas Šilbajoris.

Žurnalo puslapiu iliustruoti autorių veidais, literatūrinų įvykių akimirkomis ir kai kurių aptariamų knygų virseliais.

(k. brd.)